

Trwoga i niemoc. Drugi rozbiór Polski

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

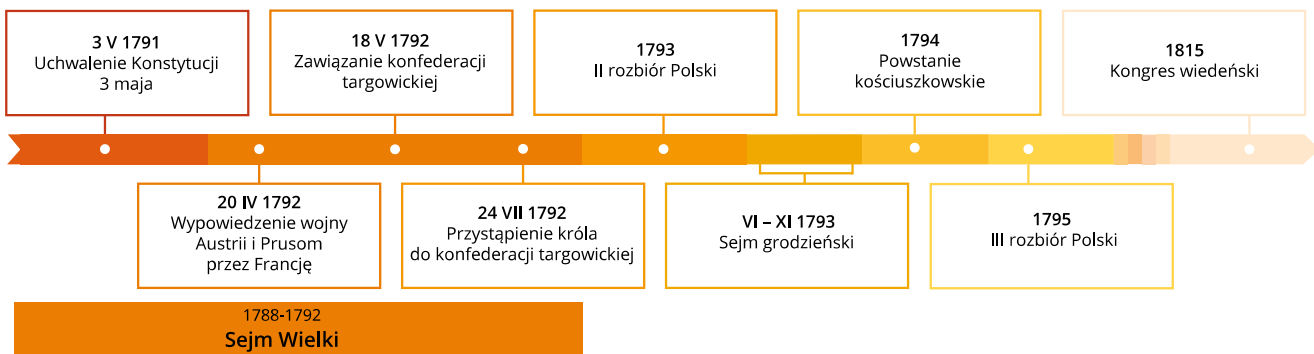
- Źródło: Mariusz Markiewicz, *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2004.
- Źródło: Andrzej Jezierski, Cecylia Leszczyńska, *Historia gospodarcza Polski*, Warszawa 2001, s. 74.
- Źródło: *Sievers do carowej z Grodna 25 marca 1793 r.*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Polska od Sejmu Wielkiego do trzeciego rozbioru*, t. 45, oprac. A.M. Skałkowski, Kraków 1923, s. 19.
- Źródło: *Instrukcje pozostawione przez Sieversa, posła rosyjskiego, gen. Igelströmowi przy wyjeździe z Warszawy 19 marca 1793 r.*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole*

średniej. Polska od Sejmu Wielkiego do trzeciego rozbioru, t. 45, oprac. A.M. Skałkowski, Kraków 1923, s. 19.

- Źródło: Hugo Kołłątaj i in., *O ustanowieniu i upadku konstytucji 3-go maja 1791 r.*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Polska od Sejmu Wielkiego do trzeciego rozbioru*, t. 45, oprac. A.M. Skałkowski, Kraków 1923, s. 21.
- Źródło: *Fragment spisu treści B*, [w:] Jerzy Łojek, *Geneza i obalenie Konstytucji 3 maja*, Lublin 1986, s. 557–558.
- Źródło: *Fragment spisu treści A*, [w:] Robert Howard Lord, *Drugi rozbiór Polski*, tłum. A. Jaraczewski, Warszawa 1984, s. 406–408.
- Źródło: *Katarzyna II do Stanisława Augusta, Carskie Sióło, 2 [13] VII 1792*, [w:] *Correspondance de Stanislas-Auguste avec Catherine II et ses plus proches collaborateurs (1764-1796)*, oprac. Z. Zielińska, tłum. K. Zaleska, Kraków 2015, s. 515.
- Źródło: Wiktor Kornatowski, *Kryzys bankowy w Polsce 1793 roku. Upadłość Teppera, Szulca, Kabryta, Prota Potockiego, Łyszkiewicza i Heyzlera*, Warszawa 1937, s. 29–35.
- Źródło: *Traktat rozbiorowy pomiędzy Rzeczpospolitą a Królestwem Prus z 23 września 1793 r.* Cytat za: Wikiźródła.org; oraz Urszula Augustyniak, *Historia Polski 1572-1795*, Warszawa 2008, str. 891.
- Źródło: *Ratyfikacja traktatu rozbiorowego pomiędzy Rzeczpospolitą a Imperium Rosyjskim z 17 sierpnia 1793 r.* Cytat za: Wikiźródła.org; oraz Urszula Augustyniak, *Historia Polski 1572-1795*, Warszawa 2008, str. 891.

Karykatura *Samochwała zhańbiony albo Kasia w furii* trafiła do rąk londyńczyków w połowie października 1792 r., wywołując żywe dyskusje na temat wydarzeń na kontynencie. Rysunek przedstawia Katarzynę II, która ciągnie za włosy Stanisława Augusta Poniatowskiego i z wściekłością wygania księcia Brunszwiku, dowódcę wojsk koalicji antyfrancuskiej. Carycy udało się odzyskać wpływy nad Wisłą po tym, jak król polski przystąpił do konfederacji targowickiej, jednak w tym samym czasie dotarły do niej złe wieści o porażkach Austrii i Prus w wojnie z rewolucyjną Francją. Dwa miesiące później europejska opinia publiczna dowiedziała się o planach kolejnego rozbioru Polski.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Odkryjesz, w jakich okolicznościach Prusy i Rosja zepchnęły Rzeczpospolitą na pozycję trzeciorzędnego państwa w Europie.
- Wyjaśnisz, jak doszło do tego, że Stanisław August Poniatowski stracił w oczach zagranicznych obserwatorów i własnych poddanych.
- Zaobserwujesz, do czego może doprowadzić nadszarpnięta reputacja i panika w świecie finansów.

Przeczytaj

Targowiczanie

Gdy w maju 1792 r. Stanisław Szczęśny Potocki, Franciszek Ksawery Branicki, Seweryn Rzewuski i Szymon Kossakowski ogłosili akt [konfederacji](#) w Targowicy (w rzeczywistości podpisany przez nich w Petersburgu 27 kwietnia 1792 r.), byli zaskoczeni jej znikomą popularnością wśród szlachty. Reformy Sejmu Wielkiego i Konstytucja 3 maja, przeciwko którym wystąpili, zdążyły zyskać duże poparcie opinii publicznej. Dodatkowo wiele osób oburzyło się na wieść o zbrojnej interwencji wojsk rosyjskich w Rzeczpospolitej, do której targowiczanie doprowadzili.

Pałac Potockich w Tulczynie, widok współczesny. W pałacu w Tulczynie marszałek generalny konfederacji targowickiej Stanisław Szczęśny Potocki miał swoją siedzibę i stąd kierował działaniami konfederatów. W latach 80. XVIII w. pałac został przebudowany w stylu klasycystycznym. Które elementy architektoniczne na to wskazują?

Źródło: Alex Khimich, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Szymon Kossakowski, generał rosyjski. Jeden z przywódców konfederacji targowickiej na Litwie. Co wskazuje na to, że Szymon Kossakowski ubrany jest w mundur wojskowy?
Źródło: Jan Damel, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Król a Targowica

Konfederaci byli niezadowoleni z decyzji Stanisława Augusta Poniatowskiego o przystąpieniu do Targowicy. Zamierzali przecież pozbawić króla władzy i zablokować wszystkie reformy, które on i jego stronnicy wprowadzili na Sejmie Czteroletnim. Zdawali sobie sprawę, że nie mogli przeciwstawić się Katarzynie II, która sama zaleciła Poniatowskiemu kapitulację, ale starali się, jak mogli, o to, żeby ograniczyć jego władzę. Pozbawili więc króla prawa do nominacji urzędników i odebrali zwierzchnictwo nad armią. Zmusili go do ponownego przystąpienia do konfederacji. Tym razem Stanisław August publicznie ogłosił, że działalność Sejmu Wielkiego była „zgubną nowością, zaprowadzającą **rząd monarchiczno-demokratyczny**” i zadeklarował odstąpienie od „sejmu rewolucyjnego” (wywracającego dotychczasowy porządek). Późną jesienią 1792 r. król i jego przebywający na emigracji współpracownicy zdali sobie sprawę, że nie uda im się zachować nawet części reform.

Francuskie zwycięstwa i polska tragedia

Jesienią 1792 r. drugi rozbiór Polski nie był jednak przesądzony. Katarzyna II zamierzała przywrócić sytuację sprzed Sejmu Wielkiego, kiedy państwo polskie znajdowało się w bezpośredniej zależności od Rosji, a wszystkie decyzje polityczne podejmował ostatecznie rosyjski ambasador. Plany te spełzły na niczym. Zaważyły na tym co najmniej trzy względy. Po pierwsze, targowiczanie nie byli w stanie przejąć pełnej kontroli nad społeczeństwem. Po drugie, część rosyjskich elit politycznych w Petersburgu naciskała na kolejny rozbiór. Włączenie Ukrainy dawałoby Rosji duże korzyści gospodarcze i ułatwiłoby dalszą ekspansję w tej części Europy kosztem Turcji. Po trzecie, rozbioru domagały się Prusy. Miał on być swoistą rekompensatą za wysiłek i straty poniesione przez Fryderyka Wilhelma II u boku Habsburgów w wojnie z rewolucyjną Francją.

Bitwa pod Valmy, 20 września 1792 r. Bitwa pod Valmy zapoczątkowała szereg porażek wojsk austriacko-pruskich w starciu z Francją. Austria znalazła się pod ścianą i nie chcąc stracić pruskiego wsparcia, szybko zgodziła się na nowy podział Rzeczypospolitej. Nie brała w nim udziału, ale dostała zgodę Rosji i Prus na przejęcie Bawarii w przyszłości (do czego ostatecznie nie doszło). Wskaż na obrazie wojska austriackie.
Źródło: Horace Vernet, Wikimedia Commons, domena publiczna.

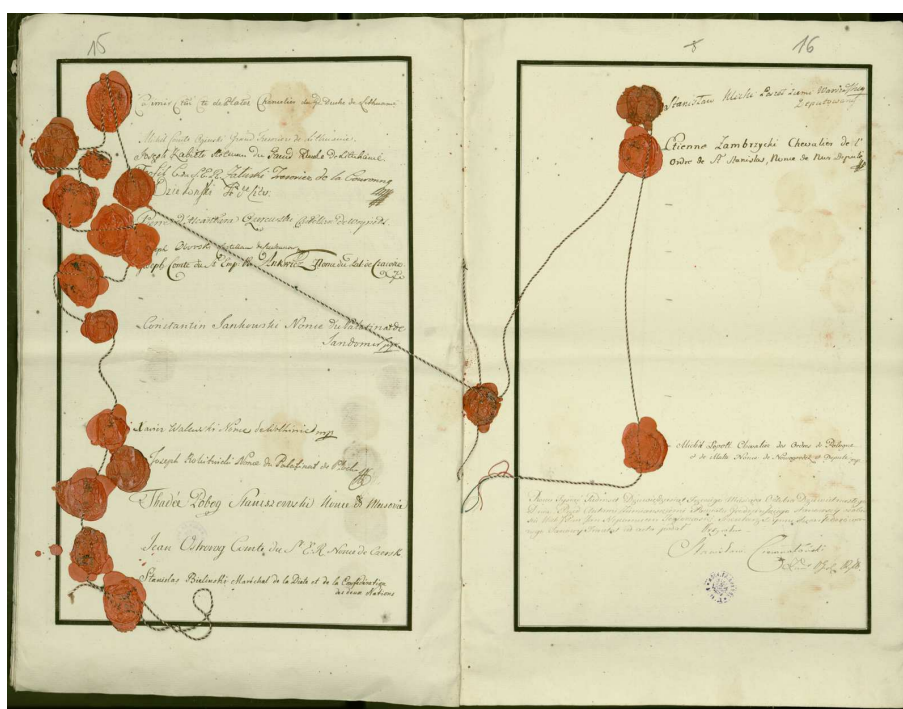
Pod koniec roku król pruski wysłał list do Katarzyny II, w którym uzależnił swój dalszy udział w wojnie przeciwko Francji od jej pozytywnej decyzji w sprawie rozbioru. Carya szybko przyjęła propozycję i 23 stycznia 1793 r. spotkała się z Fryderykiem Wilhelmem II w celu podpisania traktatu rozbiorowego, w którym określili oni swoje nabytki kosztem Rzeczypospolitej. Prusy zadeklarowały, że w dalszym ciągu będą wspierać Austrię w wojnie z Francją, a Rosja miała udzielić im pomocy materialnej oraz tłumić ewentualne zrywy rewolucyjne nad Wisłą.

Kryzys bankowy

Po wojnie polsko-rosyjskiej 1792 r. sytuacja gospodarcza w Rzeczypospolitej uległa pogorszeniu, a rządy konfederacji targowickiej jeszcze pogłębiały panujący w kraju nieład. Niepewna sytuacja polityczna spowodowała, że największy bankier działający w Polsce, Piotr Tepper, nie otrzymał pożyczki za granicą, przez co stracił płynność finansową. Wieści na temat problemów bankiera szybko rozeszły się wśród jego klientów, którzy na początku 1793 r. gromadnie zaczęli wycofywać swój kapitał. W Warszawie wybuchła panika i w końcu Tepper, a zaraz po nim inni warszawscy bankierzy, musieli zrezygnować z interesu. Upadłość czterech głównych banków działających w Rzeczypospolitej najbardziej uderzyła w arystokrację (która otrzymała zwrot swoich oszczędności dopiero na początku kolejnego stulecia), ale też polski dwór oraz ambasady rosyjską i pruską, pożyczające od Teppera.

Szlachta „zgadza się” na rozbiór

Tak jak w przypadku pierwszego rozbioru zaborcy zażądali od Polski **ratyfikacji** traktatów rozbiorowych przez sejm. Zależało im na dopilnowaniu wszystkich procedur, żeby nie można było podważyć legalności kolejnego podziału. Nad wszystkim czuwać miał nowy ambasador rosyjski w Rzeczypospolitej Jakob Sievers. Sejm zwołano na czerwiec 1793 r. do Grodna. Duża część szlachty **zbojkotowała** sejmiki, na których wybierano posłów na **sejm grodzieński**, ale ostatecznie odbyły się one pod asystą wojsk rosyjskich, dzięki czemu posłów wybrano. W czasie obrad szlachta manifestowała swoje przywiązanie do Rosji, aby z jej pomocą przeciwstawić się Prusom. Wiele osób, m.in. marszałek wielki koronny **Fryderyk Moszyński**, szczerze wierzyło, że taka taktyka była ostatnią szansą na ratowanie tego, co z Polski zostało.

Traktat Rzeczypospolitej z Królestwem Prus, sankcjonujący drugi rozbiór 25 września 1793 r. Obrady w Grodnie przeciągano, wygłaszając płomienne patriotyczne mowy, jednak pod wpływem nacisków ze strony Rosji doszło do ratyfikacji cesji najpierw na rzecz Katarzyny II (sierpień 1793 r.), a następnie Fryderyka Wilhelma II (wrzesień 1793 r.). Dokonaj analizy zewnętrznej źródła. Czym wyróżnia się ten dokument?

Źródło: Happa, Wikimedia Commons, domena publiczna.

“Ratyfikacja traktatu rozbiorowego pomiędzy Rzeczpospolitą a Imperium Rosyjskim z 17 sierpnia 1793 r.

W imię Najświętszej i Niepodzielnej Trójcy Świętej. Waśnie i niepokoje, które wstrząsnęły Królestwem Polskim na skutek

rewolucji starego ustroju, przeprowadzonej jednostronnie i przemocą 3 maja 1791 roku, stale burząc się i rozprzestrzeniając, wbrew usiłowaniom Jej Cesarskiej Mości Wszech Rosji by je stłumić i uspokoić, stały się jawnym zagrożeniem spokojnego bytu państw ościennych. Jej Cesarska Mość poczuwa się być zobowiązaną do poczynienia tych uwag mocą tych niezaprzeczalnych praw, jakie nabyła jako sprawiedliwe odszkodowanie za wszystkie koszty i ofiary, jakie poniosła w czasie interwencji na rzecz Rzeczypospolitej, by osiągnąć porozumienie z mocarstwami ościennymi, w sprawie najodpowiedniejszych środków, jakie mają być podjęte do osiągnięcia jej celów.

Źródło: Ratyfikacja traktatu rozbiorowego pomiędzy Rzeczpospolitą a Imperium Rosyjskim z 17 sierpnia 1793 r. Cytat za: Wikiźródła.org; oraz Urszula Augustyniak, *Historia Polski 1572-1795*, Warszawa 2008, str. 891.

“ ***Traktat rozbiorowy pomiędzy Rzeczpospolitą a Królestwem Prus z 23 września 1793 r.***

W imię Trójcy Przenajświętszej. Niech będzie wiadomo komu należy. Wywrócenie konstytucji i rządu wewnętrznego Rzeczypospolitej Polskiej przez nielegalną rewolucję 3 maja 1791 zamieszania, które od tej nieszczęśliwej epoki kraj niszczyć nie przestawały i zatrważające szerzenie się w nim ducha szkodliwych inowacji, zniewoliwszy Najjaśniejszego Króla Jmci Pruskiego i Najjaśniejszą Imperatorową Jejmc Wszech Rosji do porozumienia się i zniesienia z Sąsiedzkimi Mocarstwami względem sposobów ochrony swych państw od bliskiego niebezpieczeństwa, jakim były zagrożane. Rzezony Król Jmc Pruski i Najjaśniejsza Imperatorowa Jmc Wszech Rosji, połączeni zgodnością wzajemną zadań i widoków uznali, że inaczej zapobiec złemu nie zdołają, jak przez przyłączenie do swych [...] państw, krajów im przyległych o swej stałej i nieodmiennej w tej mierze determinacji Rząd Polski przez wspólną deklaracją podaną w Grodnie 9 kwietnia ostatniego, uwiadomili.

Jakich argumentów użyli zaborcy, aby usprawiedliwić II rozbiór Polski?

forma ustroju, w którym władzę sprawują monarcha i naród, reprezentowany przez wybranych w wyborach przedstawicieli

sejm grodzieński

wspólna nazwa dla sejmów odbywających się w Grodnie, miał się tam odbywać co trzeci sejm, z wyłączeniem tych związanych z elekcją króla. Zdecydowano o tym podczas sejmiku odbywającego się w Warszawie w 1673 r. w ten sposób Grodno zyskało (tak jak Warszawa) miano Miasta Sejmowego Rzeczypospolitej, ale w czasie panowania Stanisława Augusta odbyły się tam tylko dwa sejmy, w tym ten zatwierdzający drugi rozbiór Polski

Słowa kluczowe

Konfederacja targowicka, drugi rozbiór Polski, sejm grodzieński 1793 r., upadek Rzeczypospolitej, rozbiory Polski, rozbiory Rzeczypospolitej

Bibliografia

M. Markiewicz, *Historia Polski 1492-1795*, Kraków 2004.

R. H. Lord, *Drugi rozbiór Polski*, Warszawa 1984.

Z. Zielińska, *Ostatnie lata Pierwszej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1986.

Mapa interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą interaktywną, a następnie wykonaj kolejne polecenia.

Źródło: ContentPlus.sp. z o.o. na podstawie Maciej Szczepańczyk, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Zaznacz „prawda”, jeżeli stwierdzenie jest prawdziwe, lub „fałsz”, jeżeli jest fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Zaborcy zabrali Rzeczpospolitej więcej, niż jej zostawili.	☐	☐
Prusy zagarnęły tereny o mniejszej gęstości zaludnienia.	☐	☐
Wchłonięcie ziem polskich ułatwiało Rosji i Prusom obronę przed agresją z zewnątrz.	☐	☐
Prusy uzyskały bogatą Wielkopolskę i ważny gospodarczo port w Gdańsku.	☐	☐
Rosja przyłączyła żyzne ziemie Ukrainy i mogła myśleć o rozwoju handlu czarnomorskiego.	☐	☐

Polecenie 3

Na podstawie informacji zawartych we fragmencie opracowania historycznego zaznacz odpowiednie pojęcia w tekście, a następnie oznacz kolorem zielonym miasta, które po drugim rozbiórze pozostały w granicach Rzeczypospolitej, a kolorem czerwonym te, które znalazły się poza jej granicami.

((Andrzej Jezierski, Cecylia Leszczyńska

Historia gospodarcza Polski

Liczba ludności większych miast [w Rzeczypospolitej] kształtowała się następująco:

Warszawa w 1764 r. – 30 tys., w 1791 r. – 120 tys.;

Gdańsk w 1650 r. – 77 tys., w 1793 r. – 37 tys.;

Kraków w 1788 r. – 20 tys.;

Poznań w 1771 r. – 10 tys., 1778 r. – 15 tys.;

Toruń – przed 1772 r. – 11 tys., w 1787 r. – 9 tys.;

Lublin w 1782 r. – 11 tys., w 1791 – 12 tys.;

Wilno w końcu XVIII w. – 24 tys.

Pozostałe miasta liczyły poniżej 10 tys. mieszkańców, a większość z nich nie przekraczała 2 tys. mieszkańców, trudniących się często zajęciami na poły rolniczymi.

Zmiany demograficzne, które można zaobserwować w Warszawie między 1764 a 1791 r. świadczą o urbanizacji/dezurbanizacji. Między 1650 a 1793 r. w przypadku Gdańska możemy mówić o urbanizacji/dezurbanizacji.

Na podstawie mapy oznacz odpowiednimi kolorami wymienione miasta.

{miasta, które po drugim rozbiórce pozostały w granicach Rzeczypospolitej}Warszawa{/miasta, które po drugim rozbiórce pozostały w granicach Rzeczypospolitej}{miasta, które po drugim rozbiórce nie pozostały w granicach Rzeczypospolitej}Gdańsk{/miasta, które po drugim rozbiórce nie pozostały w granicach Rzeczypospolitej}{miasta, które po drugim rozbiórce pozostały w granicach Rzeczypospolitej}Kraków{/miasta, które po drugim rozbiórce pozostały w granicach Rzeczypospolitej}{miasta, które po drugim rozbiórce pozostały w granicach Rzeczypospolitej}Wilno{/miasta, które po drugim rozbiórce pozostały w granicach Rzeczypospolitej}{miasta, które po drugim rozbiórce nie pozostały w granicach Rzeczypospolitej}Poznań{/miasta, które po drugim rozbiórce nie pozostały w granicach Rzeczypospolitej}{miasta, które po drugim rozbiórce pozostały w granicach Rzeczypospolitej}Lublin{/miasta, które po drugim rozbiórce pozostały w granicach Rzeczypospolitej}{miasta, które po drugim rozbiórce nie pozostały w granicach Rzeczypospolitej}Toruń{/miasta, które po drugim rozbiórce nie pozostały w granicach Rzeczypospolitej}

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

W pierwszej połowie 1793 r. doszło do zapaści polskiego systemu bankowego. Aby zrozumieć mechanizmy towarzyszące temu kryzysowi, połącz datę z wydarzeniem, które tego dnia miało miejsce. Przed wykonaniem ćwiczenia, zajrzyj do podpowiedzi.

16.04.1793

Upadek banku Karola Szulca, zięcia Teppera, po tym, jak wierzyciele masowo zwracają się do niego z żądaniem spłaty zobowiązań.

II 1793

Berliński bankier Levy wstrzymuje wypłacenie warszawskiemu bankierowi Piotrowi Fergussonowi Tepperowi przyrzeczonej pożyczki 100 tys. czerwonych zł. Tepper odsprzedaż dobra Sartowice i zastawia Gołków na rzecz Fryderyka Moszyńskiego.

25.02.1793

Niewypłacalność banku Prota Potockiego.

27.02.1793

Do banku Teppera napływają wierzyciele z żądaniem zapłaty weksli.

XII 1792

Oficjalne ogłoszenie upadłości banku Teppera.

2.04.1793

Upadek banku Fryderyka Kabryta.

Wiktor Kornatowski, *Kryzys bankowy w Polsce 1793 roku. Upadłość Teppera, Szulca, Kabryta, Prota Potockiego, Łyszkiewicza i Heyzlera*, Warszawa 1937, s. 29–35.

Ćwiczenie 2

Zapoznaj się z danymi w tabeli, a następnie wykonaj polecenia.

Wyniki prac komisji likwidacyjnej, ogłoszone w 1802 r.

Właściciel banku	Dług do spłaty	Majątek przeznaczony na spłatę wierzycieli
	[w czerwonych złotych]	[w czerwonych złotych]
Piotr Fergusson Tepper	2 267 050	1 218 673
Karol Szulc	284 520	300 168
Fryderyk Kabryt	512 178	748 672
Antoni Prot Potocki	1 311 348	854 625

Źródło: Wiktor Kornatowski, *Kryzys bankowy w Polsce 1793 roku. Upadłość Teppera, Szulca, Kabryta, Prota Potockiego, Łyszkiewicza i Heyzlera*, Warszawa 1937, s. 29–35.

U szereguj klientów warszawskich banków od tych, którzy w wyniku prac komisji likwidacyjnej odzyskali największy procent ulokowanego kapitału, do tych, którzy musieli się zadowolić najmniejszą wypłatą.

Klienci Karola Szulca

Klienci Antoniego Prota Potockiego

Klienci Fryderyka Kabryta

Klienci Piotra Fergussona Teppera

Zaznacz pasujący wyraz.

Im większe ryzyko podejmował w swojej działalności właściciel banku, tym łatwiej / trudniej było jego klientom odzyskać zainwestowany kapitał.

Przeczytaj poniższy tekst źródłowy i na jego podstawie odpowiedz na pytania.

“ *Katarzyna II do Stanisława Augusta, Carskie Sioło, 2 [13] VII 1792*

Idzie o to, aby [przy]wrócić Rzeczypospolitej dawną jej wolność i formę rządu, zagwarantowaną traktatami z nią moimi, a wyróconą gwałtownie przez rewolucję 3-go maja [...]. Z temi jedynie mojemi tak czystymi jak zbawiennymi zgadzając się zamiarami, możesz Wasza Królewska Mość przekonać mnie o rzetelności tych, które teraz oświadczasz, skłonności, i że żądasz przyłożyć się do prawdziwego dobra narodu polskiego. Najzdrowsza część onego skonfederowała się świeżo na dopomnienie [domaganie] się praw jemu niesłusznie wydartych.

Źródło: *Katarzyna II do Stanisława Augusta, Carskie Sioło, 2 [13] VII 1792*, [w:] *Correspondance de Stanislas-Auguste avec Catherine II et ses plus proches collaborateurs (1764-1796)*, oprac. Z. Zielińska, tłum. K. Zaleska, Kraków 2015, s. 515.

Do jakiego wydarzenia nawiązuje Katarzyna II w liście do Stanisława Augusta
Poniatowskiego?

Jaka była odpowiedź króla na zalecenie carycy?

Jakie było bezpośrednie następstwo decyzji króla?

Na podstawie fragmentów spisów treści wskaż pozycję (A lub B), która będzie bardziej przydatna w pisaniu referatu na temat drugiego rozbioru Polski.

“ *Fragment spisu treści A*

Część druga

I Układ sił politycznych w Warszawie po 3 maja 1791 roku

XII. Deklaracja petersburska 18 maja 1792 roku

Część trzecia

III. Polityka obronna Stanisława Augusta

VII. Europa wobec polskiej wojny obronnej

Źródło: *Fragment spisu treści A*, [w:] Robert Howard Lord, *Drugi rozbiór Polski*, tłum. A. Jaraczewski, Warszawa 1984, s. 406–408.

“ *Fragment spisu treści B*

Rozdział dwunasty

II. Fryderyk Wilhelm odmawia pomocy. Zasoby wojenne Polski.

V. Katarzyna II odnawia sojusz z mocarstwami zachodnimi.

Rozdział trzynasty

III. Projekt wymiany bawarsko-polskiej formalnie zgłoszony przez Austrię w Petersburgu

IV. Obopólne korzyści Rosji i Prus

Źródło: *Fragment spisu treści B*, [w:] Jerzy Łojek, *Geneza i obalenie Konstytucji 3 maja*, Lublin 1986, s. 557–558.

W pisaniu referatu na temat drugiego rozbioru Polski bardziej przydatna będzie pozycja

A

Zapoznaj się z tekstem źródłowym oraz ilustracją i na ich podstawie wykonaj polecenia.

Źródło A

((Hugo Kołłątaj i in.

O ustanowieniu i upadku konstytucji 3-go maja 1791 r.

Zgon jej [Polski] tym smutniejszy, że przy gotowej sile i chęci narodu do odparcia obcego gwałtu, jakby bezbronna, bezsilna i dobrowolnie poległa. Nie masz przykładu w dziejach tak łatwego upadku: ale też nie masz przykładu, aby razem tyle zebranych okoliczności przydusiło i zniszczyło duch narodowy, ile się ich zbiegło na odrętwienie i zgubę Polaków. Oprócz chytrłości carowy w utworzeniu związku targowickiego, oprócz wiarołomstwa Fryderyka Wilhelma [II], w wyparciu się najuroczystszych traktatów, oprócz zbiegu nagłych okoliczności, które zwróciwszy na jedną stronę baczność i siły Europy, dogodnemi się stały zмовie Moskwy i Prusaka przeciwko Polsce, znalazła ona jeszcze w tem sprawcę swego upadku, w którym spodziewała się mieć przewodcę do najdzielniejszej obrony. [...] oddzielając interes korony swojej od sprawy ojczyzny najhaniebniejszym sposobem zgubę onej przyspieszył.

Źródło: Hugo Kołłątaj i in., *O ustanowieniu i upadku konstytucji 3-go maja 1791 r.*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Polska od Sejmu Wielkiego do trzeciego rozbioru*, t. 45, oprac. A.M. Skątkowski, Kraków 1923, s. 21.

Gdy Katarzyna II zaleciła Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu przystąpienie do konfederacji targowickiej w lipcu 1792 r., Hugo Kołłątaj opowiedział się za akcesem króla. Znane jest jego stanowisko, które wyraził na posiedzeniu Straży Praw w dniu 23 lipca 1792 r : „Dziś jeszcze (...)trzeba przystąpić do konfederacji targowickiej, nie jutro”. Zdanie zmienił po tym, jak okazało się, że caryca nie zamierza iść na ustępstwa i nie uda się uratować żadnej reformy Sejmu Wielkiego.

Źródło: J. Łojek, *Geneza i obalenie konstytucji 3 maja*, Lublin 1986, s. 413.

Źródło B

Alegoria upadku Polski, schyłek XVIII w.

Źródło: Muzeum Narodowe w Warszawie, domena publiczna.

Wypisz cztery przyczyny drugiego rozbioru Polski, o których mowa w źródle A.

Określ, czy autor źródła B w taki sam sposób ocenił postawę króla jak autor źródła A.

Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do elementów graficznych.

Ćwiczenie 6

Na podstawie biogramów postaci zidentyfikuj osoby, o których mowa.

Źródło: Biogramy na podstawie internetowej Encyklopedii PWN.

Ilustracje: domena publiczna, Wikimedia Commons.

W jego żyłach płynęła królewska krew.

Franciszek Ksawery Branicki

Stanisław Szczęsný Potocki

Kazimierz Raczyński

Fryderyk Moszyński

Stanisław Szczęsný Potocki

Franciszek Ksawery Branicki

Stanisław Szczęsný Potocki

Kazimierz Raczyński

Józef Kossakowski

Józef Kossakowski

Stanisław Szczęsný Potocki

Franciszek Ksawery Branicki

Fryderyk Moszyński

Fryderyk Moszyński

Józef Kossakowski

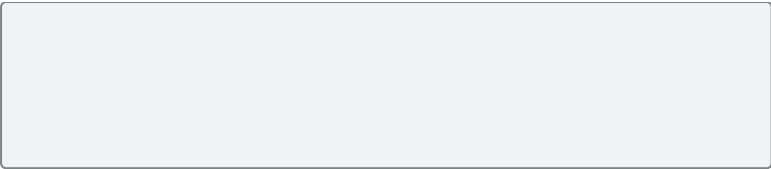
Był jednym z liderów konfederacji targowickiej.

Po drugim rozbiore wycofał się z polityki.

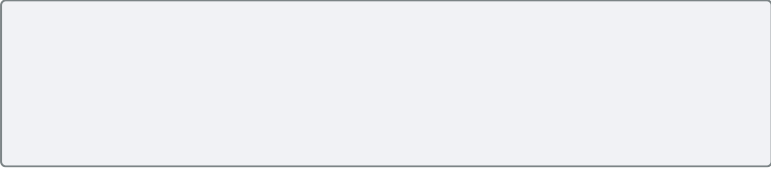
Był zwolennikiem współpracy z Rosją.

Nie był świadkiem ostatecznej utraty niepodległości.

W dniu zwołania Sejmu Czteroletniego miał 36 lat.

Pracował nad ustawodawstwem sejmu rozbiorowego
w Grodnie.

Zapoznaj się z dwoma tekstami źródłowymi. Następnie wykonaj polecenia.

Tekst A

“Instrukcje pozostawione przez Sieversa, posła rosyjskiego, gen. Igelströmowi przy wyjeździe z Warszawy 19 marca 1793 r.

Gdyby król skutkiem wstrętu swojego do grodzieńskiej podróży mimo dane przyrzeczenie, że wyjedzie 4-go kwietnia, [...] chciał się wymawiać słabością lub zaślaniać obawą rozruchu pospólstwa w Warszawie, wtedy poruczam wam [...], abyście mu na uzyskanej audiencji oświadczyli, że ściągnie gniew imperatorowej na siebie i na swoją rodzinę, że nie otrzyma 20 tysięcy dukatów przyznanych przez imperatorową i nie będzie mógł liczyć na żadne dalsze poparcie, owszem zasekwestrują [zajmą] jego dochody, o projekcie zapłacenia długów ani pomyślą, a sprawy Rzpltej bez niego w Grodnie załatwione będą. Gdyby waszej ekscelencji wynurzył obawę rozruchu, możesz go zapewnić, że nie tylko regimenta generał-lejtnanta Ożarowskiego, lecz i będące pod waszymi rozkazami, razem blisko 15 tysięcy ludzi, mogą z bronią wystąpić.

Źródło: *Instrukcje pozostawione przez Sieversa, posła rosyjskiego, gen. Igelströmowi przy wyjeździe z Warszawy 19 marca 1793 r.*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Polska od Sejmu Wielkiego do trzeciego rozbioru*, t. 45, oprac. A.M. Skałkowski, Kraków 1923, s. 19.

Tekst B

“Sievers do carowej z Grodna 25 marca 1793 r.

Przywódcy tutejsi, oba Kossakowscy, książę biskup Massalski i Rzewuski widzą wyraźnie, o co chodzi [...]. Powiedziałem im bez obawy, co powiedzieć było trzeba, i mogę powiedzieć z zadowoleniem, że oni z góry oddają cześć, komu należy [...]. Przy odjeździe z Warszawy dałem hrabiemu Ożarowskiemu 500 dukatów, mówiąc, że to się przeznacza na miesiąc dla jego stołu jako komendanta miasta Warszawy [...]. Tutaj dałem tysiąc dukatów wicemarszałkowi Zabielle, z tem samem zastrzeżeniem.

Źródło: *Sievers do carowej z Grodna 25 marca 1793 r.*, [w:] *Teksty źródłowe do nauki historii w szkole średniej. Polska od Sejmu Wielkiego do trzeciego rozbioru*, t. 45, oprac. A.M. Skałkowski, Kraków 1923, s. 19.

Dopasuj cytaty do kategorii opisujących narzędzia nacisku stosowane przez Rosję w celu zatwierdzenia drugiego rozbioru przez sejm.

Wywieranie presji za pomocą wojska

„[...]że ściągnie gniew imperatorowej na siebie i na swoją familią [...]”.

Zastraszanie, szantaż

„[...] mogę powiedzieć z zadowoleniem, że oni [oba Kossakowscy, książę biskup Massalski i Rzewuski] z góry oddają cześć komu należy”.

Współpraca ze sprawdzonymi politykami

„[...] nie tylko regimenta generał-lejtnanta Ożarowskiego, lecz i będące pod waszymi rozkazami, razem blisko 15 tysięcy ludzi, mogą z bronią wystąpić”.

Stosowanie gróźb pod adresem rodziny

„Przy odjeździe z Warszawy dałem hrabiemu Ożarowskiemu 500 dukatów [...]. Tutaj dałem tysiąc dukatów wicemarszałkowi Zabielle [...]”.

Wynagradzanie za lojalność

„Gdyby król [...] chciał się wymawiać słabością lub zasłaniać obawą rozruchu pospólstwa w Warszawie, wtedy poruczam wam [...], abyście mu [...] oświadczyli, że ściągnie gniew imperatorowej na siebie [...]”.

Wskaż właściwe dokończenie zdania. Zachowanie ambasadora rosyjskiego względem Stanisława Augusta Poniatowskiego świadczy o próbie powstrzymania króla przed...

☐ emigracją.

☐ stawianiem biernego oporu.

☐ dezercją.

☐ zwołaniem powstania.

Wyjaśnij, dlaczego Rosji zależało na tym, żeby król był obecny na sejmie w Grodnie.

Rozstrzygnij, czy oba źródła pochodzą z tego samego okresu. Uzasadnij odpowiedź, odnosząc się do elementów graficznych.

Ilustracja A

Samochwała zhańbiony albo Kasia w furii. Katarzyna II stoi między królem Polski (po lewej) a księciem Brunszwiku, wobec których używa przemocy. Księżę Brunszwiku był w tym czasie głównodowodzącym wojsk austriacko-pruskich.

Źródło: The British Museum, licencja: CC BY-NC-SA 4.0.

Ilustracja B

Kongres królów koalicji lub tyranów (zdetronizowanych). Europejscy władcy stoją wokół stołu, na którym leży mapa z napisem „Republika francuska jedna i niepodzielna”, a na niej czapka wolności. Władcy-tyrani z zaskoczeniem patrzą na odchodzące od niej promienie. Kogut rzuca piorunami w korony władców przez owalne okno nad drzwiami.

Źródło: gallica.fr, domena publiczna.

Tvoja odpowiedź

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia 2022, Historia

Temat: Trwoga i niemoc. Drugi rozbiór Polski

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń:

3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej;

Treści nauczania - wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń:

3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- odkrywa, w jakich okolicznościach Prusy i Rosja zepchnęły Rzeczpospolitą na pozycję trzeciorzędnego państwa w Europie;
- wyjaśnia, dlaczego Stanisław August Poniatowski zaczął być krytycznie oceniany przez zagranicznych obserwatorów i własnych poddanych;
- obserwuje, do czego może doprowadzić nadszarpnięta reputacja i panika w świecie finansów.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja;
- metoda jigsaw.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Nauczyciel odczytuje wyświetlony na tablicy temat lekcji oraz cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie” i poleca uczniom lub wybranej osobie, aby sformułowała kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Uczniowie interpretują ilustrację okładkową, wskazując na jej powiązania z tematem i celami lekcji.

Faza realizacyjna:

1. **Metoda jigsaw.** Uczniowie odliczają do trzech lub do sześciu (w zależności od liczebności klasy). Łączą się w zespoły wg przydzielonych numerów. Każda grupa opracowuje fragment materiału z sekcji „Przeczytaj”.

Grupa 1 i 4 – Targowiczanie i Król a Targowica;

Grupa 2 i 5 – Francuskie zwycięstwa i polska tragedia;

Grupa 3 i 6 – Kryzys bankowy i Szlachta „zgadza się” na rozbiór.

Po zakończeniu pracy uczniowie zmieniają zespoły tak, by w każdym znalazła się przynajmniej jedna osoba z poprzednich grup. Uczniowie dzielą się wiedzą zdobytą

wcześniej i uczą się od siebie nawzajem. Chętne/wybrane osoby omawiają przydzielone zagadnienia. Pozostali uczniowie mogą zadawać pytania i weryfikować przedstawione informacje.

2. **Praca z multimedium („Mapa interaktywna”).** Nauczyciel poleca uczniom zapoznać się z mapą. Następnie wybrana osoba czyta polecenie nr 2 „Zaznacz „prawda”, jeżeli stwierdzenie jest prawdziwe, lub „fałsz”, jeżeli jest fałszywe”. Nauczyciel poleca uczniom, aby w parach wykonali zadanie w oparciu o wskazówki zawarte w e-materiale.
3. W kolejnym kroku nauczyciel wyjaśnia treść polecenia nr 3 „Na podstawie informacji zawartych we fragmencie opracowania historycznego zaznacz odpowiednie pojęcia w tekście, a następnie oznacz kolorem zielonym miasta, które po drugim rozbiórce pozostały w granicach Rzeczypospolitej, a kolorem czerwonym te, które znalazły się poza jej granicami”. Wskazany (lub wylosowany) uczeń rozwiązuje je i opisuje kolejno wykonywane kroki.
4. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia interaktywne nr 1–3 z sekcji „Sprawdź się”. Wyniki pracy omawiane są na forum i komentowane przez nauczyciela.
5. Uczniowie wykonują w grupach ćwiczenia nr 4–6, następnie wylosowana grupa prezentuje swoje rozwiązania na forum. Pozostałe grupy komentują i uzupełniają informacje.

Faza podsumowująca:

1. Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń i poleceń z sekcji „Sprawdź się”.
2. Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.
3. Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów.

Praca domowa:

1. Wykonaj ćwiczenia interaktywne nr 7 i 8. Przygotuj uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- M. Markiewicz, *Historia Polski 1492–1795*, Kraków 2004.
- R. H. Lord, *Drugi rozbiór Polski*, Warszawa 1984.
- Z. Zielińska, *Ostatnie lata Pierwszej Rzeczypospolitej**, Warszawa 1986.
- *Wielka historia Polski*, tomy 1–10; Oficyna Wydawnicza FOGRA, Kraków 2016.
- *Seria Historia powszechna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011–2019.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie na podstawie sekcji „Mapa interaktywna” przygotowują prezentację multimedialną będącą podsumowaniem lekcji.